

Skillnader mellan våra lapphundsraser ursprung, historik, användningsområde / ändamål, avelsmål – förr och nu!

Text: Winnie Holmström

Ursprung

Ingen vet hur gammal lapphunden är eller exakt varifrån den härstammar, men vi kan vara ganska säkra på att den är Nordens äldsta hundras! Mest troligt är att den följde med samerna, när dessa en gång vandrade med den vikande inlandsisen in över Nordkalotten. Den arktiska spetsunden utgör urtypen för våra lapphundsraser idag och även för samojedhunden. Man har funnit hundskelett ända från Komsakulturens tid, som daterats till minst 7000 år.

Hunden på Nordkalotten var, från den tiden och långt in i vårt årtusende, enbart jakthund. Tamrenskötseln är inte så gammal som man skulle kunna tro. Ända fram till 1700-talet var vildrenen viktigare än tamrenen. Sett i ett längre historiskt perspektiv är alltså lapphunden en genuin jakthund och inte en vallhund, men skillnaden är inte så stor för nästan alla jaktspetsar är mycket lättlärd och lydiga och dessa var säkerligen bra ämnen till goda vallare. Men det var i egenskap av jakthund som den först tjänade människan. Samen jagade varg, vildren, hare, ripa, räv, utter, mård och björn för sin överlevnad.

Historik

Så småningom under 1700-talets gång förändrades den gamla lapphundens arbetsuppgifter. Samerna blev bofasta och familjerna började hålla sig med tamrenar. Man hade ett 15-tal renar per familj och nu fick lapphunden även lära sig vakta och valla. Som vakthund har samerna haft en fantastisk hund som varnat vid minsta anledning. Den är mycket lojal mot sin familj och modig - ja, nästan till oförsiktighet. Den försvarade familjens renar mot varg i närområdena och genom sin slughet och oerhörda snabbhet vågade den inte bara driva vargen på flykt utan också gå till angrepp mot den.

Trots lapphundrasernas gemensamma ursprung fanns redan från den tid då tamrenskötseln tog sin form och finns fortfarande idag ändå stora skillnader i både arbetssätt och egenskaper, därmed även i exteriör och temperament.

Under sekelskiftet och långt in på 1900-talet gjordes otaliga försök av våra länder i Norden att restaurera kvarlevan av de samiska renhundarna och endast i Finland lyckades man på 1940-talet rädda denna nordiska kulturskatt! Sedan skotern kom och allt mer stal renhundens arbetsuppgifter, har kennlarnas avelsarbete i ännu högre grad bestått i att rädda och rasförädla renhunden och försöka bevara dess ursprungliga egenskaper.

Användningsområde/Ändamål

Dessa anfäder till både den svenska, finska och den lapska rasen idag har alla varit "renhundar" eller olika renhundar för olika ändamål för samerna.

Men samerna tog i huvudsak fram två typer av hundar, en kompakt vakt- och närvallande hund och en långdistansare, en långsträckt travare för

långdistansvallningen, som är anfader till den lapska vallhunden idag och som fortfarande ofta kallas bara renhunden. Både lapphunden och renhunden kunde användas till allehanda uppgifter, men i stort lät man lapphunden jaga och vakta och renhunden fick valla. Det fanns och finns än idag en mängd mellantyper, men alla var de ändå renhundar för samerna.

Den kompaktare typen användes hos samerna mer som närvallande hundar - att arbeta i närområdena och att vakta tamhjordarna med, men somliga var även med i arbetet på vidderna. Hemma på gården hade de också olika uppgifter. De var byggda för kortare arbetsinsatser och hade därmed den kraftigare exteriören och ska enligt sin rasbeskrivning idag fortfarande vara grovt byggda, stadiga i typen, med längre pälsar och kortare bendelar.

När man berättar om hundars ursprung och rashistoria, som utformats under tidsåldrar, bör man ha en viss "distans" till de uppgifter man presenterar. Det är långa tidsperioder som gamla skrivna dokument hänvisar till! Det finns alltför många spekulationer om hundars ursprung. Ingen kan med säkerhet säga hur det gått till - men med stöd av vetenskapliga fynd, av vad som ändå dokumenterats genom skrivna skildringar från förr och vad nordsamerna själva har berättat, torde historiken genom dess logiska sammanhang om renhundarnas ursprung vara någorlunda styrkt. Samerna har som alla naturfolk en stark berättartradition.

DEN SVENSKA LAPPHUNDEN

Egenskaper

Av de tre raserna uppvisar den svenska lapphunden mest jakt- och vaktegenskaper, men även vallenskaper, just i den ordningsföljden, men naturligtvis varierar det mellan olika individer. Den har visat sig duktig i älgskogen och i olika tävlingsmoment där den får använda sitt utomordentliga spårsinne. Den är mycket självständig och envis men samtidigt väldigt lättlärd vilket gör att den har stor kapacitet för bruksaktiviteter. De hundar som fått prova på olika bruksgrenar har nått långt inom dessa.

Vi läste under Historik: "Den är modig - ja, nästan till oförsiktighet. Den försvarade familjens renar mot varg och genom sin slughet och oerhörda snabbhet, vågade den inte bara driva vargen på flykt, utan också gå till angrepp mot den." Vi vet att samerna till och med kuperade de rikt behårade svansarna på sina hundar, för att vargen inte skulle få grepp om hunden! Vi uppfödare av svensk lapphund tror vår lapphund härstammar från dessa anfäder, från denna orädda och snabba hund - och vi berättar det gärna!

Exteriör

Den svenska lapphunden är en rektangulärt byggd spetshund, något under medelstorlek, kraftigt byggd med god resning. Mankhöjd för hane är 48 cm och för tik 43 cm med tolerans +/- 3 cm. Färgen är i huvudsak svart, men bruna skiftningar förekommer.

Pälsen är lång, yvig och tät, med raka, sträva täckhår med mjuk finkrusig underull som är längre runt manen, på benens baksidor och längst på svans och "bakbyxor". Den ska skydda mot väder och vind, allt från tyngande blötsnö till extrem kyla.

Temperament

Den är orädd och otroligt snabb! Den är lite skarpare och snabbare i psyket än de andra raserna. Den har lite närmare till alla känslor och därmed lättare till skall. Det är en energisk och rolig hund, som vill att det ska hända saker hela tiden, men kan också konsten att koppla av och vila när den verkligen behöver. Den är lättlärd, mycket smart och envis och kräver därför en konsekvent uppfostran.

Utmärkande drag är att den är läraktig, uthållig och en synnerligen tålig hund. Den är ytterst vaksam, tillgänglig och arbetsvillig. Den är en livlig och trogen komrat och lika otroligt vänlig och tillgiven. Dess användningsområde idag är främst som allroundhund som klarar det mesta. Den är en utomordentligt trevlig familjehund som är väl lämpad för dagens hundsporter såsom agility, lydnad, spår. Den väcker ofta uppmärksamhet genom sitt vackra yttre med den svarta gnistrande pälsen, sitt uttrycksfulla huvud och charmiga, pigga sätt.

DEN FINSKA LAPPHUNDEN

Egenskaper

Den finska lapphunden har lite av urhundens alla egenskaper, men vallegenskaperna dominerar och därför är den ytterst lättlärd och lydig. Den är en allroundhund som samerna har kunnat tilldela alla möjliga arbetsuppgifter. Samerna har ju gjort det mesta med sina hundar.

Eftersom vallegenskaperna dominerar, arbetar den eftertänksamt och metodiskt. Den har nått utmärkta resultat i lydningringen, men vissa individer kan vara lite för godmodiga för att orka med en mer krävande lydningsträning. Den har visat sig vara en mycket duktig spårhund. Somliga individer blir väldigt duktiga på småvilt, särskilt fågel. Den besitter till viss del jakt- och vaktegenskaper, men de är inte framträdande. Den finska lapphunden är en allsidig hjälpreda och lämpar sig därför väl som sällskap hemma, arbetande vallhund och gårdshund.

Exteriör

Den finska lapphunden är en robust polarspets under medelstorlek, kraftig byggd med kort och stark rygg, endast något längre än hög. Alla färger är tillåtna. Mankhöjd för hane är 49 cm och för tik 44 cm, med tolerans +/-3 cm.

Pälsen är lång, lurvig och tät, med raka, sträva täckhår och med den mjukaste underull, som är längre runt manen, på benens baksidor och längst på svans och "bakbyxor". Den "väldiga" svansen bärs ringlad över ryggen när hunden är i rörelse, men får hänga i vila.

Temperament

Den är intelligent, glad, arbetsvillig, lättillgänglig och mycket trogen. Den är sin herre lojal i alla situationer. Sinnet präglas dock av mjuka drag, utan att vara vekt. Den är godmodig, utan att vara passiv, eftersom den till naturen är mycket nyfiken. Utmärkande drag är dess följsamhet, ödmjukhet och kärvänlighet!

Den har ett fängslande väsen genom inre egenskaper och en förunderlig nordländsk skönhet genom sina färger och sitt stadiga yttre. Man möts av ett par milda, vänliga ögon och av en nästan barnslig vänlighet och tillgivenhet.

DEN LAPSKA VALLHUNDEN

Egenskaper

Den är en säregen och utpräglad vallhund. Den är samernas urgamla renhund och har världens tuffaste hundyrke! Den är en av världens fåtaligaste raser, ursprungligt frisk och sund. Den är en långsträckt travare, en uthållig långdistansare - ljudfast, stabil, modig och har ett annat lugn än andra vallhundsraser, som har ett mer stressrelaterat vallbeteende. Det är milsvid skillnad att valla får eller kor i en hage, mot att arbeta på dessa enorma vidder uppe i renskötselområdena. Ett arbetspass kan ta flera dagar, så den måste hushålla med krafterna från början av passet för att orka slutföra sina arbetsuppgifter. I arbete skall den ha benägenhet för skall, men eljest är den en "tyst" hund.

De ska kunna sitta och balansera på skottrar, även i trånga lastutrymmen på skumpiga vägar och samsas med all möjlig utrustning. De ska kunna jobba under hovrande helikoptrar, för de är framtagna i aveln för att vara ljudfasta och framför allt skottfasta, eftersom samerna idag ofta använder gevär.

Exteriör

Den lapska vallhunden är en varglik polarspets, medelstor och betydligt längre än hög. Mankhöjd för hane är 51 cm och för tik 46 cm, med tolerans +/- 3 cm.

Hunden skall vara kraftig och välmusklad, men ändå spänstig och får ändå inte verka för tung. Pälsen skall vara medellång eller lång, rak, sträv och utstående. Underullen skall vara riklig och mjuk. Pälsen är något yvigare och längre på halsen, på bröstet och på lårens baksidor.

Temperament

Rasens mentala styrka och målmedvetenhet har väckt stort intresse hos bruksfolk. Man uppskattar storligen att den är så ursprungligt frisk. Den har blivit smått berömd för sina friska höftleder och uppvisar oftast A-höfter. Den är mycket lydig och samarbetsvillig och vinnlägger sig om att vara en lojal medarbetare, som älskar sin herre villkorslöst. Den är en enmanshund, en aning reserverad, men mycket vänlig.

Den lapska vallhundens kanske starkaste sida gentemot andra vallhundar är att den inte måste arbeta för att må bra och därmed har den tryggt sig en plats i framtiden hos människan även som familjehund. Den har en "motor" som man lätt kan både starta och stänga av. Inomhus är den egendomligt lugn och när det är jobb, då är det jobb!

Den saknar skärpa och det vore helt orastypiskt för den att visa aggressivitet i någon som helst situation med människor. Det står i den gamla rasbeskrivningen att det finns inte hos den att visa hot mot någon familjemedlem, men om någon av dem är hotad, så försvarar den sin familj med sitt liv!

Efter "ungdomsblomstringen" upplever de flesta ägare att de plötsligt fått en annan hund, som blivit helt röststyrd och uppvisar ett nästan värdigt lugn!

Skillnader mellan de olika raserna och inom raserna inbördes

Vi talar om tre lapphundsraser, men när man tittar närmare på rasernas särdrag, så framstår det allt tydligare att man inte kan jämföra vare sig den svenska eller den finska lapphunden med den lapska rasen, eller lapphunden med renhunden. De

skiljer sig markant inbördes i avelsmål, användningsområde/ändamål, därmed även i egenskaper, exteriör, temperament – både förr och nu!

De förstnämnda användes hos samerna mer som närvallande hundar att arbeta i bosättnings närområden. De var och är fortfarande byggda för kortare arbetsinsatser och har därmed den kraftigare exteriören, kompakta och stadiga galoppörer, där rygg och bendelar är kortare. I dessa närvallande hundar har vår svenska och finska ras sina rötter. Även om den finska lapphunden idag är kortare i kroppen (galoppör) än den svenska lapphunden (travare), så är de båda avsevärt mycket kortare i ryggen än den lapska vallhunden.

Den lapska rasen däremot har en avsevärt längre kroppsbyggnad med högre, mera välvinklat benställ som möjliggör ett synnerligen vägvinnande steg där hunden tar "mycket mark" under sig. Detta ger den ett rikt mått av uthållighet - en viddernas distansvallare. Även den springer ur samernas gamla renhund och omnämns fortfarande idag som "renhunden".

Man slås av vilken känsla samerna måste ha haft för sina hundar. De visste vad de ville ha och fick det genom en målmedveten avel. Hur skulle väl någon annan ha kunnat åstadkomma sådana här vallhundar? Det går ju inte ens att jämföra dem med andra vallhundar.

Ingen av raserna har samma användningsområde nu, som de hade förr, men de är så allsidiga att de väl funnit sin plats hos människan även som familjehundar.

Detta rika arv av ursprungliga egenskaper - hur hanterar vi det i aveln - kan vi och hur försöker vi bevara det idag? Går vi in för att bevara det? Samerna lyckades i stort skapa två typer av vallande hundar för olika användningsområden och försökte genom avelsmål hålla isär raserna. Försöker vi genom en målmedveten avel uppnå och hålla de avelsmål som rasbeskrivningarna föreskriver och hålla isär raserna eller har vi en mängd mellantyper även idag? Det arv som lagts i våra händer ger oss ett ansvar.